

A nyelvtörténeti adatok tanulsága szerint *kacag*, *kacaj* szavunk a magyar nyelv külön életében keletkezett hangutánzó szó, keletkezése előtt az ugor eredetű *mevet* > *nevet* szóval fejezte ki nyelvünk a 'laut lachen' és 'lachen' fogalmát (vö. Bárczi: SzófSz.).

NYÍRI ANTAL

Adatok Gábor Áron tanulóveivelhez. Az 1848-as szabadságharc székely hő-sének tanulóveiről és ifjúkoráról keveset tudunk. Ezen nem is csodálkozhatunk, hisz élete semmiben sem különbözött a vele egykorú és egysorsú székely ifjak életétől. Mint ORBÁN BALÁZS írja „ha a forradalom — mely annyi félreismert tehetséget emele felszínre — közbe nem jön, Gábor Áron egy örökre feledett, mi több, kortársaitól lenézett, kinevetett egyén maradt volna.”¹ Pedig rendkívüli tehetségéhez és szervező képességéhez kétség sem férhet, hisz a benne szunnyadó és az erőszak miatt kibontakozni nem tudó képességek az első kínálkozó alkalommal virágba bomlottak. Ezért tudta a lehetetlennek látszót is megvalósítani: ágyút öntött és tűzértséget szervezett egymaga, szinte a semmiből.

GÁBOR ÁRON ifjúságának hányatott voltát rajzolva nagyon indokoltan állapította meg ORBÁN BALÁZS a fennebb már idézett helyen, hogy „ezen nagy szellem, mely ha kellő kiképeztetést és tért nyer, a lángész egy csudás jelenségévé válhatott volna.” Fájdalommal kell ma is látnunk, hogy a székelység e nem közönséges tehetségű fia nemcsak a magasabb kiképzéstől esett el, hanem még középiskolai tanulmányait sem tudta befejezni, bár előmenetele a legszebb reményeket keltette a szülőknél is.

GÁBOR ISTVÁN berecki főjegyző szívében visele nagyobbik fiának, ÁRONNAK taníttatását; bizonyítja ezt az is, hogy 1828-ban a ferences atyák messze híres csíksomlyói iskolájába íratta őt be. Az elemi iskola mellett Csíksomlyón ebben az időben is öt osztályos gimnázium működött és itt kapták a csíki székely ifjak a tudományok mellett azt a szellemet, amely 1848-ban szinte mindnyájuk kezébe fegyvert adott.² Ez az iskola volt már évszázadok óta az a szellemi központ, ahol nemcsak Csík, hanem a távolabbi környék tanulni vágyó katolikus ifjúsága is egymással találkozott és megismerkedett. Itt találkozunk mi is az 1828. tanév első felélében a második grammatikai osztályba járó GÁBOR ÁRON nevével.³ Hogy ezt megelőzően hol tanult, nem tudjuk; feltehetően a szülővárosához, Kézdivásárhelyhez sokkal közelebb fekvő kantai ferences iskolában. A csíksomlyói gimnáziumnak ezévből 133 tanulója van, az elemisták névsora nincs feltüntetve. A grammatika második osztályának 31 tanulóját Keresztes József ferences tanár oktatja, s az élen álló növendékek között látjuk a 14 éves Gábor Áront is.

Mint említettem Csíksomlyó a katolikus székelység vallási és tudományos központja, s így nem feltűnő, hogy GÁBOR ÁRON osztálytársai között találjuk Szarka István és Tulbur János Kalugerfaluból származó csángó fiúkat is, akik már 1826-ban is Somlyón jártak iskolába. Lehet, hogy kissé messze megyek a következtetésben, de nem tartom valószínűtlennek, hogy a tanulóévek alatt szövődött barátság vitte Gábor Áront a későbbi években az itthoni megnemérés elől a Kárpátokon túlra. Moldvában időztében bizonyára nem egyszer felkereste otthonukban egykori osztálytársait.

¹ ORBÁN BALÁZS, *A Székelyföld leírása*. Pest, 1869. III, 177.

² BÁNDI VAZUL, *A csíksomlyói róm. kath. főgymnasium története*. A gimnázium 1895/96. évi Évkönyve. 65.

³ Hálásan köszönöm Borcsa Gergely tanár úr szíves jóakarátát, hogy figyelmemet az 1770-től 1846-ig terjedő anyakönyv ezen bejegyzéseire felhívta.

A Csíksomlyón töltött évek emléke egy életen át elkísérte a volt növendékeket. Mindennél beszédesebben bizonyítja ezt ORBÁN BALÁZS feljegyzése; e szerint Gábor Áronnak a kozákok által összetiport sírját Eresztevényi Antal hantoltatta újra és vette körül korláttal.⁴ Talán mondanom sem kell, hogy a szintén eminens tanuló eresztevényi nemesnek, Eresztevényi Antalnak nevét is ott találjuk 1828-ban a GÁBOR ÁRONÉ mellett. György bátyjával együtt tanult ő is már évek óta a somlyói iskolában.

Közismert az a hősi magatartás, amelyet Kézdivásárhely lakossága tanúsított a szabadságharc nehéz óráiban. Tudjuk, mily lelkes segítőtársai akadtak Gábor Áronnak e városban. Turóczy Mózses rézműves neve mellett általánosan ismert Szatsvai János esztelneki földbirtokos neve is, mint aki nagymértékben hozzájárult a löszgyár megteremtéséhez. Magatartása és szerepe nem a véletlen folytán alakul ki. Somlyói diák ő is. Gábor Áron felett jár egy évvel és 1830-ban bevégezvén gimnáziumi tanulmányait, Kolozsvárt tanul tovább. Így működik az iskola szelleme és fűzi egybe falain túl is az egykori diákokat.

GÁBOR ÁRON 1828-tól megszakítás nélkül folytatja tanulmányait a csíksomlyói gimnáziumban. 1829-ben huszonkét osztálytársával együtt végzi — Mátyás Ferenc tanár vezetésével — a grammatika harmadik osztályát. Ezúttal is az eminensek között találjuk. A tanulásban csupán Cziriél Antal mindszenti, Vitos Gergely szentkirályi és Karátsón János gyergyószentmiklósi örmény osztálytársa előzi őt meg. 1830-ban a humaniorák első osztályában van, vagyis már rhétor. Osztálytársainak száma lassan apad, már csak huszan tanulnak az osztályban. Ezévből ismét Keresztes József tanár vezetése alatt sajátítják el a magasabb ismereteket. Jegyei után ítélve GÁBOR ÁRON szorgalma alább hagyott, bár most kellene jópéldával előljárnia, mert nem egyedül tért vissza az iskolába, magával hozta Imre öccsét is, aki a gimnázium első osztályának „eminens primus“ tanulója. 1831-ben a nélkül, hogy középiskolai tanulmányait befejezhetné, megválnak az iskolától. Az első félévben még ott találjuk a névsorban, de neve után tanára, a híres Warga Kelemen ferences atya odajegyezte: „Deseruit Scholas mense Februar. alias Classis 1-mae.“

Hogy mi akadályozhatta meg tanulmányainak befejezését és miért kellett az iskolát elhagynia, nem tudjuk. Öccse év végéig az iskolában maradt, és mint első tanuló végezte be a grammatika második osztályát. A következő évben már az ő nevét sem találjuk az anyakönyvben. Úgy látszik, bátyja távozása után nem tért vissza a somlyói iskolába.

Még egy adatunk van Gábor Áronról és öccséről. A tanulók vallásos buzgóságának elmélyítésére 1731-ben a ferences atyák megalakították a Mária Társulatot. Ugyanakkor vezetni kezdték a társulat évkönyvét, amelybe a felvételkor bejegyezték az új tagok nevét és származási helyét. Az 1828. július 2-án felvett tagok között megtaláljuk GÁBOR ÁRON nevét is. Neve után, az eredeti bejegyzésnél jóval későbbi időből származó kézirással a következőket olvashatjuk: „Obiit morte heroica die 2 Julii 1849 in pugna apud pontem de Kőkös contra Moscovitanos commissa. Sepultus in pago Eresztevény.“ — Meghalt harmincnyéves korában, hogy neve és tettei örökké éljenek a székelyek emlékezetében.

Gábor Áron öccse a Mária Társulat életében jubiláris 1831. esztendőben lépett a tagok közé.

Alább közlöm minden változtatás nélkül a Gábor Áronra vonatkozó anyakönyvi adatokat.

⁴ ORBÁN B., i. m. 179. 2. jegyz.

Informatio de Juventibus R. Gymnasii Csik Somlyoviensis, qui in eodem Gymnasio R. Semestri 1 ^o Anno 1828 Scholis interfuere						
In secunda Classe Grammat.						
Nomen, Cognomen, Prædicatum, et loc. originis	Aetas et Religio	Classis Morum	Progressus in studiis		Fundatio publica	Reflexio
			In Doct. R.	In stud. rel.		
Gábor Aáron	Re	1 ^a	Em	Em	ϕ	dtto
In secunda Classe Grammatices Anni 1828 Semestri 2 ^o .						
Gaabor Aáron ex Beretzk Ped.	14 R C.	1 ^a Cum Laude	Em 7.	Em 5.	ϕ	dt.
Informatio de Juventibus R. G. Csik Somlyov. Anni 1829. sem. 1 ^{mo} Studiis vacantibus Tertiae Gram. Classis.						
Gábor Aaron ex Beretzk P. O.	14	1 ^a	Emi 4	Em 4 ^{tus}	ϕ	
Juventus scholastica Regii Gymn. Csiksomlyoviensis Anni 1829. Semestri 2 ^{do} in Classes distributa Supremae Gram. Classis						
Gábor Aaron ex Beretzk P. O.	15	1 ^a	Emi 4	Emi 4 ^{tus}	ϕ	
Juventus Regii Gymn. Csik-Somlyoviensis Anni 1830. Semestri 1 ^{mo} in Classes distributa.						
1830 In Inferiore Humanitatis Classe.						
Gábor Aaron Ord. ped. ex Beretzk	16 R c.	1 ^a	1 ^{ae} 1 ^{us}	1 ^{ae} 1.	ϕ	
Primi Anni Humanistae Anno 1830. Semestri 2 ^{do} in Classes distributi.						
Gábor Aaron, Ordinis Pedestris ex Beretzk	16 R c.	1 ^a	1 ^{ae} 2 ^{us}	1 ^{ae} 3.	ϕ	
Juventus R. Gymnasii Csik Somlyoviensis in Moribus, et Litteris Anni 1831 Semestri primo censa.						
In Secunda Classe Humanitatis.						
Gábor Aron Siculus Ord. pedestr. ex Kézdi Beretzk	Annor. 16. R cath.	1 ^{ma}	Deseruit Scholas mense Februar. alias Classis 1 ^{mae}			

PATAKI JÓZSEF

Az Ala I Asturum emléke a Székelyföldön. Már ORBÁN BALÁZS feltételezi, hogy Nagyborosnyó községben, Háromszék vármegye területén római castrum állott.¹ Feljegyzése szerint a múlt században Kónya István kertjében terjedelmes alapfalak bukkantak elő. A szórványosan előkerülő leletek alapján CSUTAK VILMOS és LÁSZLÓ FERENC 1911-ben Nagyborosnyón Kónya Kálmán és Kökösi Kálmán kertjében kutatásokat végezett; ez alkalommal római edénytöredékek, köztük egy darab bélyeges terra sigillata, fali téglák, s fedőeserepek kerültek elő.² A múlt év nyarán a Székely Nemzeti Múzeum megbízásából megvizsgáltam a leletek előfordulási helyét. Amennyire a ráépített házak engedték, meg lehetett állapítani, hogy minden valószínűség szerint a görög-keleti temető, Kökösi Kálmán és Kónya Kálmán kertjei he-

¹ ORBÁN BALÁZS, A Székelyföld leírása III, 163.

² Jelentés a Székely Nemzeti Múzeum 1910. és 1911. évi állapotáról. 64.